

KLEINE PARELMOERVLINDER TERUG IN HET LIMBURGSE LANDSCHAP?

Henk Swinkels, Diergaarderstraat-zuid 39, 6105 CA Maria Hoop
Jan Boeren, Raadhuisstraat 24, 6061 EA Posterholt

De Kleine parelmoervlinder was voorheen een vrij algemene standvlinder in Nederland. De laatste jaren blijkt de omvang van de Nederlandse populatie aanzienlijk te zijn afgenomen. Met uitzondering van de kustgebieden van Noord- en Zuid-Holland en de Waddeneilanden kent Nederland geen vaste populaties Kleine parelmoervlinders meer.

Voor 1980 kwam de vlinder -waarschijnlijk veelal als trekvlinder- vrij algemeen voor in Limburg (zie figuur 1). Behalve de voornoemde kustgebieden kan ook de provincie Limburg voor 1980 als een bolwerk van de Kleine parelmoervlinder worden beschouwd. In de periode 1981-1986 werd de vlinder in Limburg echter slechts in één atlasblok waargenomen (TAX, 1989). In de Roerstreek is na 1980 zelfs geen enkel exemplaar gezien (HERMANS, 1989). In 1992 zijn in Midden-Limburg echter weer enkele Kleine parelmoervlinders waargenomen. Gloort er dan toch weer hoop voor deze (trek)vlinder?

PARELMOERVLINDERS

De Kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*) wordt niet voor niets vaak 'een juweel van een vlinder' genoemd. De grote zilverkleurige vlekken op de onderzijde van de achtervleugel (zie figuur 2) doen inderdaad aan juwelen denken. De grootte van deze vlekken is bovendien een goed kenmerk om de soort van andere parelmoervlinders te onderscheiden: bij de Kleine parelmoervlinder zijn deze verhoudingsgewijs veel groter dan bij andere parelmoervlinders zoals de Zilveren maan (in Nederland overwegend te vinden in Noordwest-Overijssel), Zilvervlek (in Nederland uitgestorven) en Grote parelmoervlinder (slechts enkele exemplaren op de Waddeneilanden en op de Veluwe). De bovenzijde van de vleugels van parelmoervlinders is minder bruikbaar voor de determinatie.

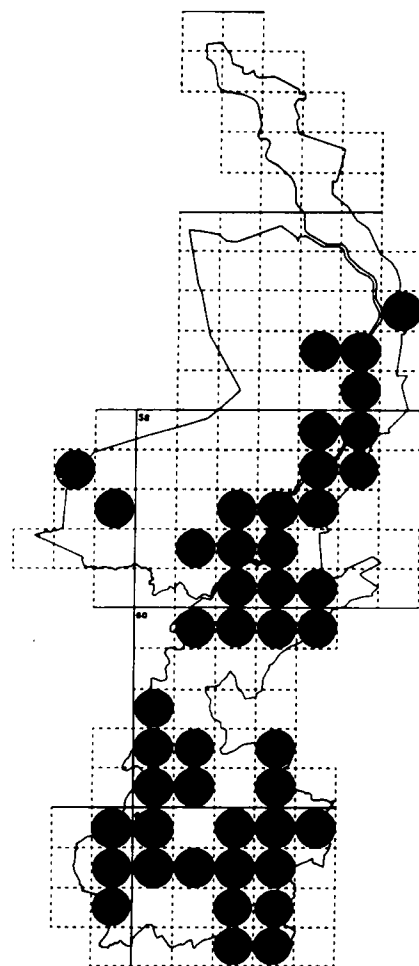
Deze heeft bij de meeste parelmoervlinders een geelbruine grondkleur met een veelal

nagenoeg indientiek zwarte vlekkenpatroon (zie figuur 4).

Behalve drie van de vier voornoemde parelmoervlinders komen in Nederland ook de Veenbesparelmoervlinder (zeer sporadisch in Drenthe), de Purperstreepparelmoervlinder (een gering aantal in Zuid-Limburg), de Duinparelmoervlinder (overwegend in de duingebieden van Noord-Holland en de Waddeneilanden) en de Bosparelmoervlinder (enkele exemplaren op de Veluwe) voor (TAX, 1989). Recente waarnemingen van de Keizersmantel in Limburg (VAN BUGGENUM & VERGOOSSEN, 1992) geven een sprankje hoop voor mogelijke vestiging van deze parelmoervlinder.

DE KLEINE PARELMOERVLINDER

Zoals hiervoor reeds is opgemerkt beperkt het areaal van de Kleine parelmoervlinder in

FIGUUR 1.
Atlasblokken waarin
Kleine parelmoervlin-
ders voor 1981 zijn
waargenomen
(bron: TAX, 1989).

FIGUUR 2. Ondervleugels van de Kleine Parelmoervlinder (tekening: E. v.d. Brink).

Nederland zich overwegend tot de duingebieden van Noord- en Zuid Holland en de Waddeneilanden. De vlinder kan echter ook in het binnenland worden gezien. Het meest worden Kleine parelmoervlinders in het voortplantingsbiotoop waargenomen. Dit zijn schrale tot zeer schrale, zandige terreinen in de duinen tussen Schiermonnikoog en Den Haag.

Ten zuiden daarvan zijn zij zeldzamer en in het binnenland zijn tegenwoordig geen vaste populaties meer aanwezig. De vliegplaatsen hebben meestal een mozaïekachtig vegetatiepatroon. De vlinders hebben zeer veel nectar nodig en worden vaak waargenomen bij droge ruigtekruidenvegetaties met Slangekruid (*Echium vulgare*) en Koninginnekruid (*Eupatorium cannabinum*). De voedselplant van de rups is in de duinen het Duinviooltje (*Viola curtisii*), dat in droge graslanden voorkomt. In het binnenland kunnen andere viooltjes de functie van waardplant overnemen. Meestal zijn dit Akkerviooltje (*Viola arvensis*) en Driekleurig viooltje (*Viola tricolor*) (MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ, 1990).

WAARNEMINGEN IN MIDDEN-LIMBURG

Op 1 augustus 1992 werd door J. Boeren een Kleine parelmoervlinder waargenomen nabij St. Theodorushof, tussen Maria Hoop en Montfort (atlasblok 60-13-55). De vlinder bevond zich in een bloem- en vlinderrijke wegberm die begroeid was met Knoopkruid

(*Centaurea jacea*), Braam (*Rubus spec.*) en verschillende soorten grassen waaronder Gladde witbol (*Holcus mollis*). De vlinder fougereerde voornamelijk op het Knoopkruid. Op dat tijdstip was in die wegberm nog een aantal andere soorten vlinders aanwezig. De meest algemene was de Argusvlinder (*Lasioommata megera*) waarvan enkele tientallen exemplaren aanwezig waren. Andere algemene soorten waren Distelvlinder (*Cynthia cardui*) en Klein koolwitje (*Pieris rapae*). Ook werden er enkele Kleine vuurvlinders (*Lycaena phlaeas*) waargenomen. Een minder algemene soort was de Gele luzernevlinder (*Colias hyale*) waarvan twee exemplaren aanwezig waren.

De Gele luzernevlinder is een invasiegast die in goede jaren door het gehele land verspreid gezien kan worden; 1992 is een van die goede jaren (VELING, 1992).

Een tweede Kleine parelmoervlinder werd op 4 augustus 1992 waargenomen door H. Swinkels in een tuin in Maria Hoop (atlasblok 60-24-21). De afstand tot de hiervoor beschreven vliegplaats bedraagt ongeveer twee kilometer. De vlinder verbleef slechts kortstondig in de tuin, alwaar hij zich tegoed deed aan de nectar van Wilde marjolein (*Origanum vulgare*).

De laatste waarneming is verricht door P. Beckers die op 6 augustus een Kleine parelmoervlinder waarnam, wederom nabij St. Theodorushof. Mogelijk betrof het hier hetzelfde exemplaar dat hier enige dagen heeft doorgebracht. Figuur 3 geeft een overzicht van de atlasblokken waar voornoemde parelmoervlinders zijn waargenomen.

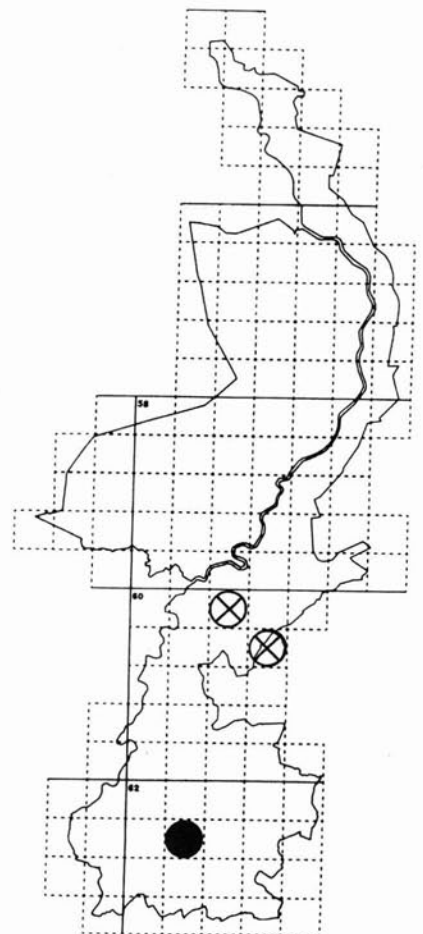
TOT SLOT

Dat de Kleine parelmoervlinder een zeldzame verschijning is in het Middenlimburgse landschap mag duidelijk zijn. Volgens HERMANS (1989) is de vlinder na 1980 niet meer in de Roerstreek waargenomen. TAX (1989) meldt over de periode 1981-1986 slechts één atlasblok voor Limburg waar de vlinder is waargenomen (zie figuur 3) en volgens BINK (1992) is de Kleine parelmoervlinder in recente tijd in het binnenland alleen als dwaalgast waargenomen.

De vraag resteert hoe de recente Middenlimburgse waarnemingen van Kleine parelmoervlinders geïnterpreteerd dienen te worden. Is er sprake van een hernieuwde vestiging van de soort in Limburg, of betrof het slechts een

'invasie' van zwervende vlinders? Dit laatste is niet ondenkbaar omdat de Kleine parelmoervlinder als weinig honkvast bekend staat. Zo is er op bijvoorbeeld 16 juni 1957 langs het strand bij de Wassenaarse Slag (BLAB *et al.*, 1989) een massale trek van ongeveer duizend van deze vlinders waargenomen.

De toekomst zal wellicht duidelijk maken of er ook in 1992 slechts sprake was van doortrek van de Kleine parelmoervlinder of dat de soort zich opnieuw in Limburg tracht te vestigen. In elk geval zullen wij ook in 1993 met grote spanning uitkijken naar 'het briljantje' onder de dagvlinders: de Kleine parelmoervlinder.

FIGUUR 3. Atlasblokken waarin Kleine parelmoervlinders in de periode 1981-1986 (●) en in 1992 (⊗) zijn waargenomen.

SUMMARY

IS THE QUEEN OF SPAIN FRITILLARY RETURNING TO LIMBURG?

Before 1960, the Queen of Spain Fritillary (*Issoria lathonia*) was a fairly common butterfly in the Netherlands. Nowadays, its distribution is limited to the dunes of the provinces North and South Holland, and the islands off the northern coast of the Netherlands. In 1992, some Queen of Spain Fritillaries were discovered in the central part of the province of Limburg, which raises hopes for a new population of this (wandering) butterfly.

LITERATUUR

- BLAB, J., TH. RUCKSTUHL, TH. ESCHÉ & R. HOLZBERGER, 1989. Actie voor vlinders. Weert.
BINK, F.A., 1992. Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
BUGGENUM, H.J.M. VAN & W. VERGOOSSEN, 1992. Incidentele waarnemingen van Keizersmantel en Rouwmantel. Natuurhistorisch Maandblad 81 (4): 74-75.

HERMANS, J.T. 1989. Dagvlinders in de Roerstreek. Dagvlinders? Jaarboek Heemkunde Vereniging Roerstreek 21: 17-38.

MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ, 1990. Beschermingsplan dagvlinders. 's-Gravenhage.

TAX, M.H., 1989. Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Vlinderstichting, Wageningen en Natuurmonumenten, 's-Graveland.

VELING, K., 1992. Veel waarnemingen Gele Luzernvlinder. Vlinders 7 (4): 33.

FIGUUR 4. Bovenzijde Kleine parelmoervlinder (dia J.Boeren).

KORTE MEDEDELINGEN

J.A. NIJKAMPPRIJS 1994

Jongeren tot 25 jaar, die geïnteresseerd zijn in biologie en natuur kunnen met een werkstuk weer meedingen naar de J.A. Nijkamp-prijs. Deze prijs wordt eenmaal per twee jaar door de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging uitgelooft.

De werkstukken mogen zijn geschreven, getekend, gefotografeerd of opgenomen (video of geluidsband). Het onderwerp moet te maken hebben met (veld)biologie of natuur (bescherming), waarbij eigen waarnemingen voorop staan.

De prijs bedraagt duizend gulden, de uiterste inleveringsdatum is 1 maart 1994. Inzendingen kunnen worden gericht aan de KNNV, Oudegracht 237, 3511 NK Utrecht onder vermelding van J.A. Nijkamp-prijs. Op dit adres is ook meer informatie over de prijsvraag te krijgen.

KNNV-REIZEN

Al geruime tijd organiseert de Koninklijke

Nederlandse Natuurhistorische Vereniging elk jaar een tiental reizen naar het buitenland. Na overleg tussen de besturen van het Natuurhistorisch Genootschap en de KNNV opent de laatstgenoemde de mogelijkheid voor Genootschapsleden deel te nemen aan de reizen in 1994. Er zijn voor het komend jaar reizen georganiseerd naar:

Cyprus (26/3-9/4), Oost-Twente (18/4-23/4), Marokko (16/4-7/5), Monte Gargano (15/4-30/4), Argonne (25/5-3/6), Polen (15 dagen, data nog onbekend), Slowakije (15 dagen, data nog onbekend), Bohemer Woud (19/6-1/7), Wallis (15/7-30/7), Ierland (4/8-18/8). Genootschapsleden die belangstelling hebben voor een KNNV-reis in 1994 kunnen het kamp- en reisnummer van Natura aanvragen bij het Bureau KNNV, Oudegracht 237, 3511 NK Utrecht, 030-314797.

CURSUS INVENTAR

In samenwerking met de Beheergroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg heeft Mistletoe Information een dagcur-

sus INVENTAR ontwikkeld. In deze cursus wordt het Inventar-informatiesysteem in hoofdlijnen aan u voorgesteld. Via korte praktijkoefeningen worden de belangrijkste Inventar-programma's verkend. De volgende onderwerpen komen aan bod:

- het aanvullen van basisbestanden
- het vastleggen en verwerken van nieuwe waarnemingen
- het selecteren van waarnemingen en afbeelden in reeds aanwezige verspreidingskaartjes
- het zelf ontwerpen van nieuwe verspreidingskaartjes

De eerst volgende cursus is gepland op zaterdag 11 december 1993, 10.15 - 16.30 uur, Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 6-7, Maastricht.

U kunt zich alleen schriftelijk voor deze cursus opgeven. Het aantal plaatsen is beperkt, opgaven worden afgehandeld in volgorde van ontvangst.

Informatie en aanvragen aanmeldingsformulier:

Mistletoe Information, Johan den Boer, 043-615173.